

DRÁMÁK A CETHAL HÁTÁN

Emlékek Hubay Miklósról és drámáiról

*„Óh Istenünk, borzasztó Cethal,
Sorsunk mi lesz: ezer világnak?
Roppant hátadon táncolunk mi...”*

(Ady)

(Az idézetet Hubay Miklós választotta SzÍNHÁZ A CETHAL HÁTÁN című műve mottójául.)

*„Ti istenek, kínomnak véget vessetek;
egy hosszú éve öröködöm, s úgy fekszem itt
az Atridák tetőjén hasmánt, mint az eb,
így nézem én az éj csillagseregletét,
a földi embernek telet s nyarat hozó
uralkodó nagy égi fényességeket,
a sorvadozva gyöngülőt s a fölkelőt.”*

(Devecseri Gábor fordítása)

1957. február 15-én az akkor 38 éves Hubay Miklós első drámatörténet-óráján Aiszkhülosz ORESZTEIA-trilógiájának elemzését az AGAMEMNÓN (fent idézett) Ór-monológjával kezdte abban az elsőéves színházrendező-osztályban, amelynek hallgatója voltam. Ma is hallok Hubay lázas, megszállott előadásmódját, emlékszem látomászerű elemzésére. Az akkori Főiskolán Nádasdy Kálmán tudott ilyen lelkesen és ihletetten elemezni; megnyerni, vonzani a hallgatókat a nagy remekművekhez.

Antik tragédiát színházainkban 1945-től 1955-ig nem láthattunk.¹

Hubay Miklós ezután még egyetlen alkalommal tartott órát, aztán eltűnt ő is a Főiskola tanárai közül, éppen úgy, mint Háy Gyula (aki 1957. január 14-én tartotta első és utolsó óráját). Utóda a dramaturgia tanításában Gyárfás Miklós lett, aki ebben az időszakban a letartóztatását várta.²

A következő évtizedekben a főiskolai, majd az egyetemi hallgatók nem találkozhattak Hubayval. Bár több évtized után „rehabilitálták”, és pro forma ismét tanár lett, ez csak nyugdíjat jelentett számára, nem pedig azt, amire ő talán még ekkor is számított: tanítási lehetőséget. Gyakran szóvá tette ezt sok-sok sérelme között, melyek közül, azt hiszem, ez volt számára a legértelmentlenebb és legfájdalmasabb.

Hubay Miklós gyakran idézte fel a forradalom utáni retorziók időszakából azt az 1957-es napot, amikor egy délelőtt folyamán két állásából tették ki.

¹ Kazimir Károly miskolci ANTIGONÉ-rendezése volt az első 1955-ben, Zolnay Zsuzsa elhivatott Antigoné-alkításával.

² Háy volt az utolsó, aki a Szabad Kossuth Rádióban a forradalom leverésekor megszólalt: nemzetközi segítséget kért. Gyárfás pedig a főiskolai Forradalmi Bizottság elnöke volt, de ő végül tovább taníthatott, „csak” a publikálástól tiltották el.

(Az ok: 1956. október 27. és november 2. között a Parlamentben ő vezette a Szabad Magyar Rádió irodalmi adását.)

Reggel Major Tamás a Nemzeti Színház dramaturgi állásából bocsátotta el. (Majorral való kapcsolatáról szóló visszaemlékezései ambivalensek, inkább rokonszenvezők voltak. Összekötötték őket fiatalságuk közös emlékei, egykori hasonló törekvéseik, a francia kultúra iránti kölcsönös rajongásuk. Nagyon sokat jelentett számára, hogy Major 1963-ban eljátszotta a *CSEND AZ AJTÓ MÖGÖTT* című drámájának kommunista hősét, majd 1973-ban megrendezte a *COMOEDIA BALASSI MENYHÁRT ÁRULTATÁSÁRÓL* című komédiájára épülő *SZÍNHÁZ A CETHAL HÁTÁN-T* – egyik legjelentősebb drámáját.) Major, amikor 1957-ben – nyilván felső utasításra – közölte a felmondást Hubayval, hozzátette: szerencsére tovább taníthatsz a Főiskolán. Talán félóra sem telt el, hogy Olty Magda színésznő-főigazgató megrendülten és nagy zavarban közölte a Főiskola Vas utcai épületébe érkező Hubayval: sajnos nem taníthatsz ezután a Főiskolán. (Hubay ennek a megaláztatásának a felidézésekor mindig hozzátette: Olty Magda számára rettenetes feladat lehetett a közlés, mivel a háború előtt Olty, a nagyszerű fiatal színésznő, és Hubay, az ifjú drámaíró egy ideig együtt éltek.)

A Főiskola, majd az Egyetem hallgatóit nagy veszteség érte azzal, hogy 1957-től három évtizeden át nem hallhatták Hubay ihletett, különleges, kivételes magyar és egyetemes műveltségére épülő drámaelemzéseit. Hubay a tanításra predestinált, megszállott pedagógusalkat volt.³

A hosszan tartó hazai állástalanságtól, a művei iránti színházi közönytől és anyagi gondoktól a tanítás, a Tolnay Károly⁴ ajánlására kapott firenzei egyetemi előadások lehetősége mentette meg: 1974 és 1988 között magyar irodalmat tanított, a magyar kultúrát „népszerűsítette” Firenzében, folytatva ezzel azt a „küldetést”, amelyet fiatalkorában Genfben kezdett el. Különösen nagy hatást tettek hallgatóira a Madáchról és *AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁ*-ról tartott előadásai. (Több egykori tanítványa írt vagy mesélt később Hubay szemináriumának élményéről, népszerűségéről.)

Pályám során két alkalommal rendeztem Hubay-művet. Elsőként az *EGY SZERELEM HÁROM ÉJSZAKÁJÁ*-t – Hubay, Vas István, Ránki György musical-tragédiáját a Madách Színházban 1966-ban.⁵

Az előadás firenzei, fiesolei, majd torinói vendéjátékán ismerkedtünk meg közelebbről Hubayval. Ő mutatott be a közös római szállodánk egyik padlásszobájában lakó, akkoriban igen nehéz körülmények között élő, fogadásokra kosztolni járó névrokonomnak, Lengyel Menyhértnek. Segíteni akarta Menyus bácsit, hogy műveinek a *NINOCSKA* című Garbo-film miatt történt hazai betiltását megtörhesse. (Ez meg is történt: 1969-ben megrendeztem a Madáchban remek vígjátékát, a *WATERLOOI CSATÁ*-t, s ettől kezdve

³ A magyar költészetnek is kevés hozzá hasonlítható lelkes hívét és tudóját ismertem. Debreceni közös munkánk idején Csikos Sándor színész barátommal órákon keresztül mondtak magyar verseket, egyik követte a másikat, egymásnak adták át folyamatosan a költeményeket továbbmondásra.

⁴ Charles de Tolnay (1899–1981) művészettörténész, 1965-től haláláig a firenzei Casa Buonarroti igazgatója, ahol Michelangelo Múzeumot és információs központot alakított ki.

⁵ A nagyszerű műnek ez volt az első budapesti felújítása a Petőfi Színház 1960-as ősbemutatója óta.

más darabjait is játszották.) Jellemző volt Hubayra ez a fajta közvetítő akció: az Erzsébet térre tervezett Nemzeti Színház 1998-as alapkövetésénél, a magyar drámaírók számára biztosított – végül hosszabbra nyúló – egy percben felsorolta a legjelentősebb magyar drámaírók nevét, remélve, hogy a magyar dráma méltó otthonra talál majd a felépülő teátrumban. (A Lágymányosi hídnál felépített színházban Hubay-mű előadására mindmáig csak egyszer, 85. születésnapja alkalmából került sor, amikor felolvasták ELNÉMULÁS című drámáját.)

Második együttműködésünk 1979-ben jöhetett létre, amikor a Csokonai Színházban bemutattuk TŰZET VISZEK című, Soós Imréről szóló darabját.⁶

Harmadik „találkozásunk” azonban komoly vereséggel zárult számomra.

Amikor 1988-ban elszakadtam a Madách Színháztól, és Pécsre indultam a színház vezetésére, több íróat kerestem meg: adjon darabot, és hosszabb távon is működjön együtt velünk.⁷

Hubay Miklós, amikor megkerestem, rendkívüli lelkesedéssel fogadta javaslatomat. A SZÍNHÁZ A CETHAL HÁTÁN-t szerettem volna elsőnek, nyitódarabként megrendezni. Hubayt izgatta a lehetőség; még a telefonbeszélgetéskor kitűzött aznap délutáni találkozást sem várta meg: miután kiderítette, hol talál meg, azonnal felkerekedett, és utolért a Lukács uszodában, hogy folytassuk a beszélgetést. A kabinsoron lévő padon nagy örömmel mindenben megegyeztünk, még abban is, hogy új darabot ír. Azonban amikor néhány nap múlva, Pécsről hazaérve felhívtam a szerződések aláírásának időpontja miatt, Hubay alig engedett szóhoz jutni. Indulatos, felháborodott, hosszú telefonmonológot hallgattam végig, amelyben felhevülten közölte: szó sem lehet együttműködésről! Sem régi, sem új művet nem ad Pécsnek! Majd váratlanul ezt kiáltotta: „Nem megyek bele abba a csapdába, amit Aczéllal együtt állítottatok!” Nem tudtam mit kezdeni a feltételezésével.⁸

Hubay megállíthatatlanul mondta a magáét: bármit is mondok, őt nem fogjuk ellehetetleníteni, csapdába ejteni...

Évekkel később tisztázni próbáltam az 1988-ban történeteket: elmondta, milyen komplottnban való részvétellel gyanúsított annak idején. Azt hitte, hogy Aczél utasítására kértem fel őt szerzőnek Pécsre, ami Aczélnak végre alkalmat adott volna arra, hogy őt végleg távol tartsa a budapesti színházaktól, és örökre bebetonozza vidéken... A sokéves mellőzéstől és sikertelenségtől sértett és űzött Hubay rémálmát nem sikerült eloszlatni, de talán engem ekkor már nem gyanúsított az „összeesküvésben” való részvétellel.

1997 őszén, Hubay debreceni tartózkodása során meglátogatta a Csokonai Színházban, s átadta Nizsinszkijről szóló, még előadatlan drámáját, hogy olvassuk el. A mű a zseniális táncművész tragikus napjairól szól a St. Moritz-i

⁶ Eredetileg a BÚCSÚ A CSODÁKTÓL című, Szophoklészről szóló, egyik legszemélyesebb tragikus vallomása apa és fiú kapcsolatáról szerepelt műsorunkon, amelynek bemutatása akkor az ő kérésére maradt el.

⁷ Ez a hagyomány, változó színvonalon, hosszabb ideig a Pécsi Nemzeti Színház programjához tartozott – többek között Illyés Gyula, Tamási Áron, Weöres Sándor, Hernádi Gyula, Sárosipatak István drámáival.

⁸ Én egyáltalán nem álltam kapcsolatban Aczéllal. S a mai napig kétlem, hogy Aczél – akinek pécsi elkötelezettsége ugyan ismert volt, és az ilyen jellegű lépések nem álltak távol tőle – az akkori munkahelyéről, a Politikai Intézetből is merényletet tervezett volna Hubay ellen.

ideggyógyintézetben: a cselekmény középpontjában feleségével való kapcsolata és egykori szeretőjének, volt impresszáriójának, Gyagilevnek a látogatása áll. A darabot többek között Hubaynak az a tragikus élménye inspirálta, amikor a háború előtt tanúja volt annak a megrendítő találkozásnak, amikor a „tánc istenét” – akit anyósa, Márkus Emília hűvösvölgyi házában idegbetegsége miatt gyakran ketrecben (!) is őriztek – egy alkalommal kiengették, hogy Milloss Aurél⁹ újra láthassa őt.

A dráma rendkívül érdekelt, nagy örömmel tűztük műsorra. Átalakítottuk a műsortervet, és 1998-ban, éppen 70. születésnapja előtt mutattuk be, úgy gondolom, Hubay művéhez méltó előadásban.

Hubay egész estés műveinek gyakran jellemző „terhe”, hogy képzeletének és mondanivalójának sűrűsége miatt az egy-egy drámában feldolgozott különböző cselekményszálak és motívumok kioltják egymás hatását, de mindenképpen megnehezítik a drámák színpadi befogadását. Erről alighanem azért nem tudta őt senki lebeszélni, mert gondolkodásához, képzeletvilágához mindenkor szervesen hozzátartozott az ellenpontozás, így gyakran a párhuzamos sorsok bemutatásának szándéka is.

(A HOVÁ LETT A RÓZSA LELKE? című drámájában T. W. Wilson amerikai elnök cselekményszála is erre példa. Wilsont – részben a tiltakozása ellenére, de asszisztálásával létrejött tragikus trianoni békeegyezmény miatt – idegösszeomlással titokban ugyanabban a St. Moritz-i ideggyógyintézetben ápolják, ahol Nizsinszkijt. A hazátlanná vált, volt szeretője bosszújától tönkretett művész és az elnök sorsa összefonódik a gyógyintézetben, érdekes képzeletbeli szituációkban, de kivéve az első rész végének katartikus perceit, ránehezedik Nizsinszkij történetére.)

Hubay Miklóssal való személyes jó kapcsolatom a HOVÁ LETT A RÓZSA LELKE? 1998-as debreceni próbái és bemutatója után alakult ki. Örült, hogy a közös munka során meggyőződött a társulat elkötelezettségéről. Az izgalmas szerepek és szituációk erősen megmozgatták a színészek fantáziáját: Hubay minden szövegvariációját kipróbáltuk, és közösen választottuk ki a végleges változatokat. De később, az előadások során is próbálkoztunk új szövegmodifikációkkal és szituációkkal. Hubay mondogatta, hogy mindig ilyen alkotó közegre vágyódott, ahol a próbákkal nem ér véget az együtt gondolkodás, s „a fehér asztalnál is” a készülő műről lehet beszélgetni.

Kapcsolatunk élete végéig fennmaradt, évente több alkalommal is találkoztunk, még közös munkákon is töprengtünk, de már csak gondolatban. Minden alkalmat „dramatizáltan” előadott emlékei és az őt éppen foglalkoztató drámatervek ismertetése tett izgalmassá. Még néhány hónappal előtti születésnapja alkalmával is élénken vibrált a szelleme, megtört fizikuma ellenére. Új drámatervet foglalkoztatták, amelyeket egy idő óta megromlott látása miatt csak diktálás segítségével tudott rögzíteni. De így is jelentős drámái születtek az elmúlt években (NAPSUGÁR A HOLD UTCÁBAN, ELNÉMULÁS, A PÁPAVÁRÓK) és AZ EMBER TRAGÉDIÁJÁ-RÓL szóló inspiratív tanulmánykötete

⁹ Milloss Aurél (1906–1988) nemzetközi hírnévű táncművész, koreográfus, rendező, hosszú évekig a milánói Scala balettigazgatója.

(„AZTÁN MIVÉGRE AZ EGÉSZ TEREMTÉS?” JEGYZETEK AZ ÚR ÉS MADÁCH IMRE MŰVEINEK MARGÓJÁRA).

Hubay Miklós emlékeiben a Nagyváradról, majd a debreceni Református Kollégiumból Budapestre került fiatalember első drámájától (EURÓPA ELRABLÁSA – LEAR HERCEG) a negyvenes évek Nemzeti Színházával való megismerkedéséig mindig örömmel idézte fel, hogy dr. Németh Antal igazgató a HŐSÖK NÉLKÜL című drámája műsorra tűzésével meghatározó szerepet játszott pályája indulásában. (Az 1945 után igazságtalanul elhallgattatott Németh Antal, aki TRAGÉDIA-diákelőadásunk kapcsán engem a barátaimmal együtt bizalmába fogadott, és akitől annyit tanulhattunk, szintén fontos összekötő kapocs volt Hubay és köztem.)

Németh a Nemzeti Színház élén következetes szenvedéllyel mindmáig a legtöbb értékes kortárs magyar drámát mutatta be 1935-től 1944 júniusáig, többek között Bánffy Miklós, Márai Sándor, Móricz Zsigmond, Németh László, Nyíró József, Tamási Áron műveit. Illés Endre TÖRTETŐK című szatírjával, a fiatal Hubay Miklós a mai napig aktuális HŐSÖK NÉLKÜL című művével vehetett részt ebben a nagy ívű programban.

A közvélemény és a kritikusok a fiatal drámaíró t Ibsen lelkiismereti törvényszékére emlékeztető erőteljes társadalom- és lélekrajza miatt dicsérték. Nem véletlen, hogy a Nemzetit korábban elhagyó Somlay Artúr, a korszak egyik kiemelkedő színésze ajánlotta a HŐSÖK NÉLKÜL-t, azzal a javaslatlall, hogy nemcsak a főszerepet játszaná el, de ő maga is rendezné. (Ez dr. Székely György játékmesteri közreműködésével valósult meg.)

Hubay Somlayhoz fűződő különleges kapcsolata – többek között – a róla írt nagyszerű portréjában¹⁰ és utolsó éveiben tervezett drámájában élt tovább.

A nagyváradi gyermekkorra, fiatal éveire – szegénységük ellenére – vagy Ady Párizsának különlegesen pezsgő szellemi világára éppúgy boldogan emlékezett vissza, mint a későbbi olaszországi, franciaországi élményeire, találkozásaira, bemutatóira. Az 1942-től 1950-ig Genfben töltött évek, a magyar irodalomért és kortárs alkotókért végzett „misszionárius” munkája is szép emlékei közé tartoztak.

Az írás, alkotás haláláig heves vágya mellett ez a különleges élményvilág tartotta frissen szellemét, tudatát. Ritka egységbe forrt benne erdélyi magyarsága, valamint a magyar és az európai kultúra iránti szerelme és tudása.

Hubay drámaírói és esszéírói életműve sokkal több feltáratlan értéket rejteget, mint amit ebből eddig a magyar színház felszínre tudott hozni.

Drámáiról az elmúlt évtizedek során – a nagyszerű egyfelvonásosok,¹¹ a HŐSÖK NÉLKÜL, a TÜZET VISZEK és a Freud-téma kamaraváltozatát kivéve – rendezők és dramaturgok szinte egyöntetűen és eltökélten állították, hogy a megvalósult írói alkotásoknál sokkal izgalmasabbak a művek alapötletei vagy a drámák egy-egy epizódja.

Hubay saját elégedetlensége „befejezett” műveivel, szinte legendás írói nyughatatlansága azt jelezte, hogy ő maga majd minden művét variációnak

¹⁰ SZÍNÉSZARCOK A KÖZELMÚLTBÓL. Magvető, 1970.

¹¹ Többek között a C'EST LA GUERRE; ŐK TUDJÁK, MI A SZERELEM; TE IMRE, ITT VALAMI KETYEK; ZSENIK ISKOLÁJA.

tekintette; majd' minden drámája kapcsán rengeteg mondandója maradt, amelyet az első megírásakor vagy a darab szerkezete, vagy cselekményszövege nem engedett be az elkészült drámába. (Vagy túl sok motívumot helyezett el benne, és a mű várta „tisztázatát”.)

„Megátalkodottan” folyamatosan újra- meg újraírta műveit, mindig más és más arcát villantva fel egy-egy témának, mintha soha nem nyugodott volna bele abba, hogy az írói alkotásnak egyáltalán lehet végleges változata. Mivel ritkán adódott alkalma arra, hogy színpadon is kipróbálja új meg új variációit, legfontosabb témáit otthoni „toronyszobájában” írta meg, többnyire más szerkezettel, gyakran új cselekménnyel, szereplőkkel, címekkel. Így született meg például három-négy változatban Soós Imre, Freud vagy Nizsinszkij tragédiája is más és más kontextusban, különböző hangsúlyokkal.¹²

Hubay kapcsolata a színházakkal és a rendezőkkel az 1942-es pályakezdést kivéve szinte mindig ellentmondásos volt. Hubay drámáinak előadását sokszor megnehezítette, hogy görcsösen ragaszkodott eredeti elképzeléseihez. A színházi előadást valójában csak a leírt mű „szolgálólányának” tartotta, saját művei esetében ritkán ismerte el az élő színház alkotói jogát. Mindeközben a színházművészet, ezen belül elsősorban a színészek kivételes értője és rajongója volt: erről tanúskodnak kiváló színházi esszéi, színházzal kapcsolatos megjegyzései.

A nagy színészek mindig rendkívül inspirálóan hatottak Hubayra. Gyakran gondolkozott színészekben, Sinkovits Imrének és Márkus Lászlónak darabokat írt (A ZSENIK ISKOLÁJA; TE IMRE, ITT VALAMI KETYEG; NÉRÓ JÁTÉKA), és olyan nagy művészek remekeltek több művében, mint Sennyei Vera, Tolnay Klári, Ruttкаи Éva (A RÓMAI KARNEVÁL), Psota Irén, vagy Bubik István Soós Imre megformálásában, Garas Dezső, majd Darvas Iván pedig Freud szerepében.

Sok elkeseredett Hubay-monológ szólt arról, miként utasította ki őt egy-egy – általa egyébként kedvelt – rendező a saját darabjának próbájáról, mivel Hubay nemcsak beleszólt a színpadi alkotómunkába, de a húzások vagy rendezői értelmezések elleni tiltakozásaival heveny módon akadályozta is a próbákat. Rendezőitől valójában olyan empátiát követelt a vele való együttműködésben, amelyet az írók csak a rendezői színház korszaka előtt kaphattak meg. A „szövegcentrikus”, a szöveget feltétlenül tisztelő rendezői, akik sikerre vitték egyfelvénásait vagy realiztikus műveit, nem vállalkoztak volna legfontosabb műveinek színpadra állítására – de nem is tudták volna követni ezek rendhagyó képzeletvilágát, ábrázolásmódját.¹³

Spiró György érdekes tanulmányában Hubay életművének legjobb darabjait realista drámáiban találja meg.¹⁴ Ezeket a jól megcsinált műveket tekinthetjük egyben a legbefejezettebb munkáinak is. Kétségtelen az is, hogy életművéből ezeket a műveket értette meg leginkább a hazai színházi

¹² A Freud-dráma címváltozatai: ÁLOMFEJTÉS; ANALÍZIS; UTOLSÓ CSÁSZÁRKERINGŐ, AVAGY AUSZTRIA, A VILÁGVÉGE LABORATÓRIUMA; MINTHA MÁR MEGTÖRTÉNT VOLNA; AZ ÁLOMFEJTŐ ALMA; FREUD, AZ ÁLOMFEJTŐ ALMA; KÜLÖNÖS NYÁRÉJSZAKA. Nizsinszkij történetének két változata készült el: HOVÁ LETT A RÓZSA LELKE? ÉS AZ EGY FAUN ÉJSZAKÁJA, AVAGY HOVÁ LETT A RÓZSA LELKE.

¹³ Horvai István, Ádám Ottó, Vámos László.

¹⁴ Spiró György: HUBAY MIKLÓS ÉS A „JÓL MEGCSINÁLT DARAB”. *Holmi*, 2006/9.

szakma és a közönség. Ugyanakkor Hubay szívéhez, a saját maga által vállalt „küldetéséhez” a szabálytalan alkotások álltak mindig közelebb. Az igazi színházi lehetőségeket az „anyaggal való harcban” néha alulmaradó író „rendetlen” dramaturgiájú művei rejtik.

Hubay itthoni drámaírói életét úgy élte meg, hogy őt a színházak, rendezők igazán sohasem értették meg. Ez csak részben volt így: valójában utolsó drámáit kivéve valamennyi színre került, azonban igazán termékeny alkotói egyetértés Hubay és rendezői között alig jött létre. És miközben ezért nem csak az alkotótársak a felelősök, hanem Hubay is, tény, hogy ezáltal a magyar színház és rendezés legalább annyit veszített, mint Hubay maga.

A Hubay-drámák olasz vagy francia előadásairól szóló kritikái irodalom legtöbbször teljesen más hozzáállásról és sikerről tanúskodott. Természetesen lehet, hogy Hubay is jobban elfogadta a külföldi rendezők munkáját. Kivételesen nagy sikerről szólnak például a beszámolók az olasz NÉRO JÁTÉKAI vagy a Freud-téma utolsó feldolgozásának a brüsszeli nemzeti színházi színrevitele kapcsán.

Abban, hogy Hubay több drámáját értőbben és fogékonyabban vitték színre, és hogy számos műve jobb közönségre is talált Olaszországtól Nagyváradig, a mi színházkultúránktól eltérő hagyományok is nagy szerepet játszanak. A magyar színházat alig érintették a XX. század „antinaturalista” irányzatai; nálunk évtizedeket kellett várniuk a színpadot rendhagyóan megközelítő íróknak a megátalkodott színpadi felfedezőkre, amilyen Németh Antal volt a negyvenes években, vagy Pártos Géza lett többek között Füst Milán alkotásainak színrevitelével. (De Csáth Géza, Babits Mihály, Tamási Áron, Weöres Sándor remekművei az elmúlt évtizedekig nem találtak revelatív rendezői felfedezőkre.)

Hubay, a XX. századi magyar dráma egyik legkülönösebb fantáziájú és legbizarrabb szemléletű írója, drámái számát tekintve is egyedülálló oeuvre-t alkotott, amely nehezen illeszthető be a magyar dramaturgia kánonjába.

Napjainkban egyre több olyan dráma születik, amely Hubay Miklós Don Quijote-i életművére emlékeztet. A színházi avantgárdtól ihletett magyar színház a hetvenes-nyolcvanas évektől egyre nyitottabbá vált, egyre több rendező számára jelentett kihívást a rendhagyó dramaturgiájú alkotások színrevitele.

Ha Hubay ma lenne fiatal drámaíró, úgy gondolom, művei sokkal természetesebben találnák meg helyüket a magyar színházakban. Életműve, amelynek tematikus válogatását még ő maga állította össze, újrafelfedezésre, a színház megtermékenyítő beavatkozására vár.

Hubay „világszínháza” alkalmas, az ő szavaival, „*ambivalens korunk antagonizmusainak*” kifejezésére.

Lengyel György